

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Nowo przejęte przez Archiwum Państwowe w Katowicach akta władz powstańczych działających na terenie katowickich dzielnic Józefowca i Wełnowca w okresie III powstania śląskiego

Author: Mirosław Węcki

Citation style: Węcki Mirosław. (2014). Nowo przejęte przez Archiwum Państwowe w Katowicach akta władz powstańczych działających na terenie katowickich dzielnic Józefowca i Wełnowca w okresie III powstania śląskiego. „Szkice Archiwalno-Historyczne” (Nr 11, 2014, s. 246-248)

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

MIROSLAW WĘCKI

Nowo przejęte przez Archiwum Państwowe w Katowicach akta władz powstańczych działających na terenie katowickich dzielnic Józefowca i Wełnowca w okresie III powstania śląskiego

W 2014 roku Archiwum Państwowe w Katowicach nawiązało kontakt ze Śląskim Zarządem Wojewódzkim Związku Kombatanów Rzeczypospolitej Polskiej i byłych Więźniów Politycznych (dalej: ZKRPIbWP)¹. Wynikiem tego było przejęcie przez Archiwum akt ZKRPIbWP obejmujących m.in. zasób śląskich struktur Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (dalej: ZBoWiD). W toku tej współpracy zostały przejęte także akta kół terenowych ZKRPIbWP. W przejętym zasobie Koła Katowice-Dąb znalazły się – dzięki pomocy prezesa tej placówki Lucjana Kawalca – unikalne archiwalia z okresu III powstania śląskiego.

Obejmują one jedną teczkę z materiałami wytworzonymi przez placówkę władz powstańczych funkcjonującą na terenie dzisiejszej dzielnicy Katowic – Józefowiec-Wełnowiec – w maju i lipcu 1921 roku. W tym okresie, Wełnowiec stanowił osobną gminę, z kolei Józefowiec wchodził w skład gminy Dąb². Obydwie miejscowości zostały zajęte przez powstańców w nocy 2/3 maja 1921 roku, a więc już w pierwszych godzinach walk III powstania śląskiego i pozostały pod kontrolą władz powstania do zakończenia walk³. Obszar ten został włączony w pas blokowania („cernowania”) Katowic przez siły powstańcze. Prawdopodobnie już na początku maja utworzono Komendę Placu Józefowiec, której podlegały dwa posterunki: w Józefowcu i Wełnowcu⁴. Komendantem placówki został Paweł Rusecki.

Komendy placu były placówkami wojskowych władz powstania tworzonymi w osiedlach typu wiejskiego. Podlegały one komendom powiatowym, te z kolei Dowództwu Okręgu Etapowego, wchodzącemu w skład Naczelnej Komendy Wojsk Powstańczych. Do zadań komend placów należało m.in. rozbrajanie ludności niezorganizowanej wojskowo, ochrona banków i kas, magazynów publicznych oraz urządzeń użyteczności publicznej. Z tego względu podporządkowano im Straże Obywatelskie i częściowo Żandarmerię Górnośląską⁵.

¹ Kontakt nawiązano w związku z realizacją Zarządzenia Nr 16 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 10 grudnia 2012 r. w sprawie określenia zasad współpracy archiwów państwowych z archiwami podmiotów ze sfery ewidencjonowanego niepaństwowego zasobu archiwalnego. Do tej grupy aktotwórców należy także ZKRPIbWP.

² L. Szaraniec: *Osiedla i przysiółki Katowic*. Katowice 1983, 78, 181–185.

³ *Encyklopedia powstań śląskich*. Red. F. Hawranek. Opole 1984, s. 187–188.

⁴ Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej: AP Kat), zespół 12/2803 Komenda Placu w Józefowcu, sygn. 1, Józefowiec, 21 VI 1921 r., Raport komendanta Komendy Placu i Straży Obywatelskiej, b.p.

⁵ *Encyklopedia...*, s. 318, 571.

Treść omawianych akt wytworzonych i zgromadzonych przez Komendę Placu Józefowiec odzwierciedla właśnie owe policyjno-wojskowe funkcje placówki. Istotną częścią tych materiałów są liczne raporty, omawiające sytuację na terenie objętym kontrolą Komendy. Charakter tych raportów jest dość różnorodny. Obejmują one m.in. meldunki dotyczące liczebności i uzbrojenia posterunków wchodzących w skład Komendy, nastrojów ludności oraz stanu bezpieczeństwa na jej terenie.

Na szczególną uwagę zasługuje niedatowany raport będący właściwie wyliczeniem samochodów znajdujących się w dyspozycji władz powstańczych na terenie Wełnowca i Józefowca⁶. W dokumencie tym znajduje się wzmianka na temat samochodu Mannesmann-Mulag 3195, stanowiącego własność koncernu „Hohenlohe-Werke” w Wełnowcu. Według cytowanego raportu samochód ten został przejęty przez grupę marynarzy i opancerzony (w oryginale „opancerowany”). Nadano mu nazwę „Korfanty”. Był jednym z sześciu samochodów pancernych używanych przez oddziały powstańcze podczas III powstania śląskiego. „Korfanty” stanowił wyposażenie dywizjonu dowodzonego przez por. Roberta Oszka. Odegrał niepoślednią rolę m.in. w walkach w rejonie Kędzierzyna i Góry św. Anny w maju 1921 roku. Co ciekawe, autorzy „Encyklopedii powstań śląskich” twierdzą, że samochód pancerny „Korfanty” powstał, podobnie jak inne powstańcze wozy bojowe tego typu, na bazie ciężarówki zarekwirowanej w hucie „Baildon”. Podawana w cytowanym raporcie informacja, że samochód był własnością „Hohenlohe-Werke”, pojawia się po raz pierwszy⁷.

Do grupy raportów dotyczących stanu bezpieczeństwa na terenie Józefowca i Wełnowca należy zaliczyć meldunki na temat różnego rodzaju incydentów, z jakimi mieli do czynienia członkowie Komendy Placu, m.in. zatrzymań osób uznanych za szpiegów, zatargów przybierających czasem charakter fizycznej konfrontacji z urlopowanymi powstańcami.

Dużą część omawianych akt stanowi korespondencja ze zwierzchnimi władzami powstańczymi, innymi instytucjami oraz osobami prywatnymi dotycząca wystawiania przepustek. Do tej części dokumentacji należy też zaliczyć listy osób, które zostały uprawnione do przekraczania linii powstańczych posterunków w celach zawodowych, m.in. nauczycieli.

Wśród zachowanych dokumentów znajdują się też materiały opisujące codzienność mieszkańców Wełnowca i Józefowca w okresie III powstania śląskiego, m.in. korespondencja i zarządzenia władz powstańczych dotyczące zaopatrzenia w żywność, funkcjonowania szkół oraz obowiązku dbałości o czystość ulic i domów.

Akta Komendy Placu w Józefowcu mogą stanowić ciekawe źródło informacji na temat dziejów Józefowca i Wełnowca w okresie III powstania śląskiego. Materiały te zostały w większości napisane w języku polskim, akta niemieckojęzyczne ograniczają się do kilku przykładów korespondencji z niemieckimi władzami górnośląskich zakładów przemysłowych.

W ramach zasobu Archiwum Państwowego w Katowicach omówione akta tworzą osobny zespół nr 12/2803 Komenda Placu w Józefowcu, liczący jedną jednostkę archiwalną.

⁶ AP Kat, Komenda Placu w Józefowcu, sygn. 1, Raport dotyczący ewidencji samochodów, b.p.

⁷ *Encyklopedia...*, s. 496.

MIROSLAW WĘCKI

Vom Staatsarchiv Kattowitz neu übernommene Akten der aufständischen Behörden, die auf dem Gebiet der Kattowitzer Stadtviertel Josefzdorf und Hohenlohehütte während des dritten schlesischen Aufstands tätig waren

Zusammenfassung

2014 hat das Staatsarchiv Kattowitz die Akten des Schlesischen Vorstandes des Woiwodschaftsverbandes der Kriegsveteranen der Republik Polen und der ehemaligen politischen Häftlinge übernommen. Hierzu gehört unter anderem die Dokumentation aus der Zeit des dritten schlesischen Aufstands. Aktenbildner dieser Unterlagen, die im Mai und Juni 1921 entstanden sind, war das Aufständische Platzkommando in Josefzdorf und Hohenlohehütte – Ortschaften, die heute ein Teil von Kattowitz sind. Die Mitteilung enthält eine kurze Beschreibung dieser einmaligen Dokumentation.

MIROSLAW WĘCKI

Records of insurrectionary authorities operating in Józefowiec and Wełnowiec districts of Katowice during the Third Silesian Uprising, newly acquired by the State Archives in Katowice

Summary

In 2014 the State Archives in Katowice acquired the records of the Silesian Management Board of the Polish Society of War Veterans and Former Political Prisoners. Among the documents, records from the period of the Third Silesian Uprising have been found. Those materials were created in May and June 1921 by the insurrectionary Local Command operating in Józefowiec and Wełnowiec – places that are now a part of Katowice. The message contains a short characteristics of this unique documentation.